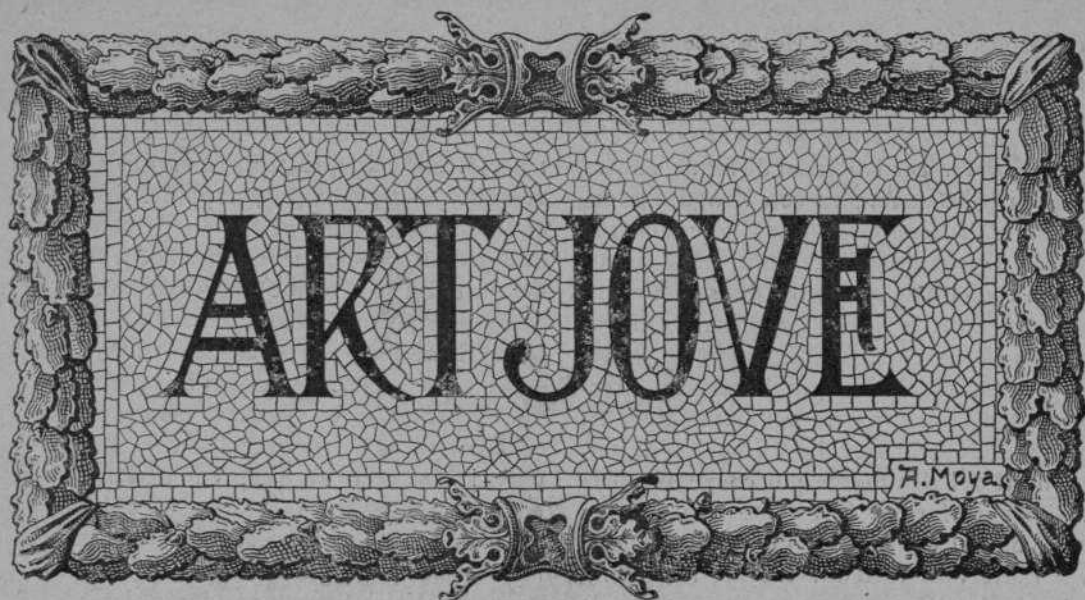

REVISTA QUINZENAL

ARTS * LITERATURA * CIENCIES

Preus de subscripció: trimestre	1	pesseta
Fòra de ciutat, trimestre	1'15	»
Número solt, ab folletins	15	cèntims
Número endarrerit, ab folletins	25	»

REDACCIÓ Y ADMINISTRACIÓ

CARRER DE MERCADERS, 38

SUMARI: Notes al vocabulari d'en M. Vayreda. — Torquato Tasso, tragedia de Goethe (continuació), traduhida per En Joseph Lleonart. — Cervantes y Catalunya (continuació), per Pau A. Juncosa. — Noves. — Avis d'Administració. — Anuncis.

PUNTS DE SUSCRIPCIÓ

«Centre Autonomista de Dependents del Comerç y de l'Industria», Comtal, 35
Llibreria «L'Avenç», Ronda Universitat, 20, y en la Redacció y Administració de la nostra Revista.

Notes al vocabulari d'en M. Vayreda

Ús dels parlars comarcals. — Característica d'en Vayreda. — L'article *el* en lloc de *lo*. — Adopció de paraules forasteres. — Ús de la *y* en lloc de *ll* en paraules com *poy*, *poll*. — Els plurals en *es*. — Vocabulari d'en M. Vayreda. — Sufixes. — Verbs en *ejar*. — *Amontegar* y semblants. — Subjuntius en *i*. — Indicatiu en *ic*. — Conclusió.

ELS escriptors de la llengua catalana, per lo que's refereix a escriure en les varietats dialectals, poden dividir-se en tres agru-

paments: uns que, no concedint al llenguatge vulgar cap caràcter literari, el rebutgen en ses obres, fins y tot en la part dialogada. Aquests són els menos, y com més va més disminueixen. Altres usen dues formes d'escriptura: una pera'l dialogat en que la parla es la mateixa dels conversants, procurant que hi surti tota la varietat lingüística de la localitat, y una altra pera quan el qui parla són ells. Finalment, uns tercers tenen un respecte tant gran a la varietat dialectal, que usen en ses obres totes

les formes del dialecte. Entre aquests s'hi compta l'escriptor castellonès en Salvador Guinot.

En Marian Vayreda pot posar-se entre'ls segons, am la particularitat de fer ús, encara que no per sistema, en son llenguatge peculiar, d'expressions y mots populars que no són d'ús comú en literatura, y que rebutjarien molts dels escriptors del segon agrupament, entre'ls quals, no obstant, hi possem an ell.

Aquests escriptors sembla que van directament a l'uniformació del llenguatge, en comptes de procurar l'unificació, l'unitat. L'unitat del llenguatge pot coexistir ab la varietat de formes fins y tot d'un mateix mot, ben al contrari de l'uniformitat, que vol raure tota varietat. L'uniformitat empobreix les llengües, quan l'unitat, ab la varietat, els dona més robustesa y hermosura, fent que desaparegui l'excés de varietat pera adoptar-ne un nombre reduhit que pugui ser fàcilment estudiat.

En les obres d'en Vayreda no s'hi veu l'enquercament semi-oficial dels escriptors barcelonins, que tendeix a que'l seu sistema d'escriptura s'adopti per tots els escriptors catalans.

Que per ventura sols la varietat barcelonina es la veritablement catalana? No es català, y ben català, el valencià y el mallorquí, pera que s'hagin de rebutjar com a llenguatge de l'autor? No es ben català'l que's parla en les diverses comarques de Catalunya, tant, al menys, com el de Barcelona? Doncs, per què no s'ha d'usar com a llenguatge literari'l d'aquestes comarques?

Ab això no vull dir que'l llenguatge de l'autor y el dels personatges de les novel·les, quan aquests són d'una varietat dialectal particular, no s'hagin de distingir; no: pera mi l'autor ha de procurar que en el seu llenguatge no hi penetrin paraules viciades, corrompudes o forasteres, mentres que en el diàlec se poden usar paraules, els mots que ab més fidelitat tradueixin el llenguatge de la localitat, ab els seus defectes, y fins, si's vol, ab les seves forasterades. Aixís ho ha fet en Vayreda: el vocabulari en la forma dialogada es ben diferent de quan es ell el qui parla, y, sense despreciar els mots del poble, el seu llenguatge té un

altre aire que no es genuinament montanyenc.

Lo que diem del vocabulari propiament dit, ho podem dir també de la construcció. Se veu que tenia un gran coneixement del llenguatge del poble. Se nota quasi sempre (quan parlen els personatges de les dues novel·les seves) la concordancia del participi ab el terme d'acció en els temps compostos y l'ús de l'auxiliar *ser* en comptes de l'*haver* en els verbs deguts. Aneu a saber si ho considerava com a corrupcions de llenguatge y les apuntava pera donar a conèixer tal construcció, tant viva a montanya! Lo cert es que, en parlant ell, poques vegades usa tals formes, y si les usa tenen el caràcter de descuit. No obstant, formes són que alguns gramàtics (Forteza, Alcover, Vallès) les consideren les veritables. En tot això's manifesta que en Vayreda anava a estudiar la gran font del llenguatge, el poble.

En Vayreda ha sigut una evolució, que li anà dictant la mateixa pràctica en l'escriure, tendint en aquesta evolució al *provincialisme* cada vegada més marcat, decantant-se a l'ús de paraules y formes populars a montanya.

En sa segona obra *Sanch Nova* adoptà alguna cosa d'un tirany més especial, com ell mateix ho conta en la nota: l'article *el* en lloc de *lo* davant de noms masculins, y l'ús de *y* per *ll* en determinades paraules, com *paya*, *poy*.

El inversió de *lo*, y rebutjat per molts escriptors, com ens conta en Pompeu Fabra, es una forma ben catalana y ben antiga, com escriu Mossèn Alcover contra en Menéndez Pidal. No: aquesta forma de l'article no es castellana, sinó catalana, y ab molt bon sentit l'ha admesa en la literatura en M. Vayreda, separant-se en això d'aquells escriptors puristes que rebutgen en literatura tots els mots que tinguin semblança de castellà, no fent-se càrrec de que la nostra llengua es germana de la castellana y, per lo tant, ha de presentar certs trets que denoten aquesta germanor; de manera que la semblança de mots no implica la procedencia del castellà. Per lo demés, fins en aquest cas de que'ns vingui del castellà, no sempre s'ha de rebutjar en l'escrip-

tura. L'escriptura ha de ser un ressò fidel del llenguatge, y, si'l llenguatge comú ha adoptada una forma o paraula de tal manera que's consideri impossible de que pugui ser oblidada del poble, en aquest cas s'imposa el no ser impertinent en raure-la de totes passades, perquè, com fa observar en Ruyra, l'adopció de paraules forasteres es cosa que han fet totes les llengues.

Se presenta desseguida una qüestió sobre aquest punt, y es la de fins a quin punt una paraula forastera se l'ha de considerar com a *propria*, es a dir, com a definitivament introduhida en una llengua. En la solució d'aquesta qüestió no hi ha dubte que hi influeix el temperament més o menys oposat a la forasteria de cada hu. Pera alguns n'hi ha prou ab que una regió l'hagi adoptada pera que siga considerada per ells dintre la llengua; pera altres tota paraula que'ns provingui d'altra llengua es rebutjable. El nostre parer es de que no s'ha de seguir ni un extrem ni l'altre: el primer ens faria esclaus de les llengues forasteres, y els segons ens farien adoptar una llengua arcaica que per altra part no podria ser may la llengua del poble, perquè seria impossible que en tants punts adoptés el poble les redreces que li marcarien els escriptors. Pera mi una paraula o una forma que, essent tradicional, se conserva encara en una comarca y sigui en ella ben viva, no se l'ha d'excloure del llenguatge literari; més diré: se l'ha de considerar ab preferencia a les similars importades de fòra, que d'aquesta manera tendiran a desaparèixer.

No per això vull dir, per lo que's refereix a l'assumpte d'*el* o *lo*, que aquesta última forma de l'article sigui rebutjable, tota vegada que es també dintre la llengua; lo que afirmo que la forma *el* se pot y se l'ha d'admetre en el llenguatge literari, sobre tot en el d'escriptors de comarques ont aquesta sigui la forma usada. Per això ens plau que en M. Vayreda l'hagi adoptada. Les imposicions sempre són odioses, fins y tot en qüestions de llengua, quan intrínsecament tanta de raó hi ha pera'ls uns com pera'ls altres.

L'altra forma que en *Sanch Nova* ha adoptat en Vayreda es la d'escriure ab y els sòns que en altres comarques sonen *el*, fona-

mentat en que'l poble distingeix perfectament els dos sòns y y *el*, donant en paraules idèntiques un significat quan pronuncia y y un altre quan pronuncia *ll* (*poy*, *poll*); y, ademés, en que s'observa que les paraules on sona y, el castellà les fa ab j d'una manera regular quasi sempre.

Aquesta observació, per més que no esbrina'l fonament intrínsec de l'escriptura, dóna prou llum pera adoptar ab fonament una manera peculiar d'escriure, tota vegada que'l castellà, lo mateix que les demés llengues neo-llatines, té una manera regular de tractar els diferents sòns que provenen de la llur llengua mare, la llengua llatina. Segons el caràcter de cada llengua, trasmudaria els sòns uns per altres; però aquesta trasmudació's fa d'una manera regular, seguint, això sí, el demble propi de cada llengua.

En Pompeu Fabra, en un estudi sobre la representació de la l palatal, publicat en lo *Bolletí del Diccionari*, toca per incidència aquesta qüestió de la y y de l'*el*, confirmant la fina observació d'en Marian Vayreda sobre la regularitat ab que'l poble de certes comarques usa y distingeix la y de la *ll*. Com se desprèn del dit estudi, aquesta diferenciació no es moderna, com ho confirma la diferenciació d'escriptura, que correspon a les paraules que avuy se pronuncien ab y y de les que's pronuncien ab *ll*. Tal vegada aleshores, en temps més reculats, no tenien el mateix valor fònic que tenen avuy; però lo que es cert, y l'escriptura antiga no dóna lloc a dubtar, es que existia diferenciació fònica entre les paraules que avuy en algunes comarques de la llengua catalana se pronuncien ab y o ab *ll*.

En Fabra no tracta de representar ab y aquestes paraules, sinó ab *yl*, que són les lletres etimològiques y tradicionals, es veritat; però s'ha de tenir en compte que l'ortografia té sols una importancia secundaria. Lo que es important en aquesta qüestió es que quedi ben confirmada la diferenciació dels dos sòns; diferenciació ben antiga, com portem dit, que no ha de rebutjar la literatura moderna, sinó conservar-la com a racional, que es com l'ha acceptada en la seva novela *Sanch Nova* en M. Vayreda. La literatura comarcal també té raó moltes vegades.

Després de lo dit se comprendrà fàcilment el mal efecte que'n's féu el veure que en sa novela pòstuma *La Punyalada* no hi llueixi aquesta grafia y, per lo tant, que sempre estigui representada per *ll*, lo qual produeix una falta de distinció entre dos sons que són tradicionals en el català. ¿A què's deu que en Vayreda ja no mantingui en sa novela pòstuma la grafia que adoptà pera *Sanch Nova*? No ho sé. Deya en la nota de *Sanch Nova* que no s'atrevia a recomanar tal manera d'escriure, y aixís podria ser que, la cosa més pensada, se determinés a no usar-la; però també podria ser que obehís a consultes ab els seus amics escriptors de cap d'ala, als quals una innovació que capgirà'l carès del llenguatge d'una manera tant gran com l'ús de la y per la ll els havia de portar a recomanar-li un cambi d'ortografia, que per les raons que hem donades es ben racional.

Dient la veritat, no he vist raons en contra de la diferenciació de la y y de la ll en paraules similars a *poy*, *poll*, sinó les generals de simplificació de l'escriptura; raó que no m'acaba de convèncer, puix en aquest cas també hauriem de suprimir un dels dos signes *b* o *v*, y, no obstant, ningú proposarà may aquesta supressió, com diu l'esmentat Fabra.

Un altre dels cambis que fa notar en Vayreda en sa segona obra, respecte de la primera, es la dels plurals en *es*. No'n parlem, perquè es d'importància merament tradicional, ja que fonèticament lo mateix sona la *a* atona que la *e* també atona.

Com ja hem fet observar al principi, en Marian Vayreda se'n's mostra en ses noveles escriptor eminentment montanyenc, ja pels llocs on coloca l'acció, ja per l'ús del seu vocabulari. An aquí, en el seu vocabulari, es aon s'ens presenta com a montanyenc de raça, com podrà jutjar qualsevol que passi la vista pel vocabulari que, extret de ses noveles *Recorts de la darrera carlinada*, *Sanch Nova* y *La Punyalada*, transcrivim a continuació. Més, he de fer notar que, encara que hagi escullit els mots montanyencs, no obstant n'he barrejat alguns altres que presentaven alguna altra particularitat, encara que aquesta sigui la de ser paraula corrompuda, encara que sigui poc freqüent.

VOCABULARI D'EN M. VAYREDA

Sanch Nova, S.

La Punyalada, P. — *Recorts de la darrera carlinada*, R.

Abrasonar-se, S. 300.	Assolir, S. 20.
Acaballes, S. 186.	Astrugança (mala), P. 367.
Acàs, si acàs, S. 26.	Aterrassar, P. 355.
Aclamait, S. 379.	Atrotinar, R. 156.
Aclofat, S. 386.	Aturrullat, S. 432.
Acompanyatoria, P. 30.	Avenir, S. V.
Acotar (el cap), S. 75.	Averany, S. 272.
Adefessi, S. 88.	Avimentar, S. 142.
Aduc, S. 5.	Aixancs, P. 315.
Afolar, S. 475.	Aiguamolls, S. 18.
Agombolar, S. 301.	Aiguera, S. 52.
Agoit, S. 312.	
Agnus (pasta de), S. 61.	Babarota, P. 272.
Agreujaments, P. 290.	Badall, S. 141.
Aguit, S. 166.	Badoquejar, S. 21.
Aguilenc, S. 37.	Balafi, S. 278.
Ahuques (plural ?), P. 203.	Balcona, S. 84.
Ahuca, S. 291.	Balustrada, S. 105.
Aixalabrat, S. 215.	Ballaruga, P. 163.
Aixarroncar, S. 113.	Barbol (d'una escopeta da), P. 377.
Aldarull, S. 286.	Barbotejar, S. 148.
Alies (fer alies), P. 206.	Barrinar (pensar), S. 112.
Aliret, S. 20.	Baral, S. 96.
Almosta (verba), S. 417.	Basamenta, S. 206.
Almosta (ambosta), S. 342.	Basofia, P. 341.
Alçapremar, S. 109.	Basquejar-se (treballar per sortir en bé), S. 320.
Altremet, S. VI.	Bassal, P. 156.
Alzinall, P. 19.	Bata, S. 131.
Allonsat, S. 373.	Batayera (hora), S. 28.
Amagatots, P. 365.	Batussa, P. 175.
Amanit (preparat), S. 27.	Baucis, P. 378.
Amidar, S. 94.	Beduhí, S. 20.
Amollegat, S. 124.	Bescantar, S. 153.
Amollets, S. 37.	Bestiola, S. 69.
Amossat, S. 192.	Beïata (beata), R. 200.
Amuntegar, P. 319.	Bicoca (futesa), S. 154.
Amurriar, S. 288.	Biern (toponímia), S. 270.
Andandis, P. 191.	Bistort, R. 93.
Andròmines, S. 254.	Blidatja, S. 89.
Anorrear, S. 340.	Bofa (bufa, bufetada), S.
Antiparres, S. 221.	Bonatxàs, S. 414. [418.
Apariar-se, S. 24.	Bonhomia, S. 9.
Apaibagar, S. 70.	Bordegas, S. 87.
Apenes, S. 35.	Borras (a mal), S. 229.
Apilotar, S. 127.	Borraina, P. 72.
Aportar, S. V.	Borriçol, S. 439.
Arrambar, S. 187.	Bosquerol, S. 5.
Arrauxat, S. 127.	Bosques (terres), S. 129.
Arrebassar, S. 23.	Bossot, S. 129.
Arrebeixinat, S. 145.	Botzinar, S. 175.
Arreganyar, S. 193.	Brassada (rem).
Arriscar-se, S. 161.	Brasser, S. 171.
Arrufat (faldilles y arrufats), S. 57.	
Asserrehit (axarrahit),	
Ací, S. 21. [P. 280.	

- Brètol, S. 261.
 Bretolaya, S. 258.
 Bretolalla, S. 400.
 Brivall, S. 451.
 Brotim, P. 207.
 Bufanda, S. 131.
 Burinor, S. 27.
 Burxar, S. 408.
 Butzinar, S. 6.
- Cabal (arreplega), S. 38.
 Cabanya, S. 83.
 Caboria, S. 5.
 Calés (diners), S. 26.
 Camàndules, S. 142.
 Caminal, S. 466.
 Campa (toponímia), S. 186.
 Campetxano, S. 428.
 Canalla, S. 50.
 Cantarano (cadira), S. 479.
 Canyoca, S. 27.
 Caparró, S. 22.
 Capir, S. 248.
 Capolar, S. 51.
 Caratsust, S. 27.
 Carcassa, P. 347.
 Carminós, S. 18.
 Carraspejar, S. 425.
 Caseriu, S. 77.
 Casinyot, P. 253.
 Casori, P. 190.
 Castellufu, R. 100.
 Clapissol, S. 29.
 Clariana, S. 64.
 Clavegueró, R. 8.
 Clepsa, P. 71.
 Còdol, P. 324.
 Cofat (content), S. 52.
 Cofoy, S. 355.
 Comando, S. 319.
 Comedit, S. 97.
 Comisura (de la boca), S. 54.
 Companatge, S. 24.
 Companatjar, R. 81.
 Conca, S. 17.
 Condonar, S. 420.
 Conjunimar, S. 384.
 Contrapunt (puntilla), S. 73.
 Conxorxa, S. 156.
 Copejar, S. 319.
 Coquineria, S. 144.
 Corcor (afegiment), P.
 Corregay, P. 374. [166
 Corretjam, R. 68.
 Corribanda, S. 3.
 Cortils (toponímia).
 Coll-y-bè, R. 26.
 Coyarincs, P. 118.
 Crenys, P. 17.
- Curema, S. 25.
 Curull, S. 163.
 Currutaco, S. 37.
 Cullidor (que's pot cul-
 lir), P. 182.
 Cusó, P. 173.
 Cuitar, S. 465.
- Dali (dali que es dia), S.
 Dalió, S. 363. [28.
 Dalir, S. 133.
 Dandy, S. 441.
 Daria, R. 7.
 Dejus, S. 29.
 Delitar, S. 42.
 Desar, S. 414.
 Desatenció, S. 10.
 Desembrag, S. 74.
 Desendavant, S. 445.
 Desfessit, S. 24.
 Desfet, S. 63.
 Desficiar-se, S. 150.
 Desllorigament, P. 18.
 Desnarit, P. 57.
 Desori, S. 177.
 Destartalament, S. 78.
 Desviondat, P. 147.
 Deulofassabo (un), S.
 Dimontri, R. 150. [131.
 Dimosel-la, S. 364.
 Disbauixa, S. 151.
 Disquisicions, S. 12.
 Ditosot (que diu dit-
 xos), P. 160.
 Dojo (a), S. 52.
 Dreturer, P. 188.
 Duenyo, S. 9.
- Embaumat, S. 131.
 Embolit (enfadat), S.
 285.
 Embotornar, S. 237.
 Embull, S. 123.
 Emmatissat, R. 67.
 Empatollar-se, S. 60.
 Emprendat, S. 43.
 Emprius, S. 29.
 Emfollonir-se, P. 335.
 Enfondrar-se, S. 293.
 Enfotimar, S. 174.
 Engalipar, S. 272.
 Engalzar, S. 427.
 Engallar-se, S. 17.
 Engargassar-se, S. 28.
 Enginyeria, S. 39.
 Enjoncar (unir), S. 4.
 Enllepolir, P. 255.
 Envolcall, S. 12.
 Enquimerar, S. 343.
 Enrodonir, S. 198.
 Enrossar, P. 223.
 Enrossegat, P. 297.
 Ensarrellar, S. 129.
- Ensems, S. 30.
 Ensiniar, S. 161.
 Entavanar, S. 320.
 Entenc, S. 389.
 Enter, S. 298.
 Entrec, P. 226.
 Entrellat, S. 60.
 Enze, S. 338.
 Esbargir, S. 66.
 Esvorranc, S. 291.
 Esbofegar, S. 234.
 Escabot (esca'mot), P.
 Escadusser, P. 88. [271.
 Escalf, S. 16.
 Escambell, S. 35.
 Escanyolit, S. 22.
 Escapatoria, P. 314.
 Escarafalls, S. 404.
 Escardalenc, P. 524.
 Escardots, S. 18.
 Escarraçar-se, S. 340.
 Escarrabillat, S. 444.
 Escatainets, P. 141.
 Esclafar, S.
 Escoissor, S. 233.
 Esdernegat, S. 400.
 Esglay, S. 244.
 Esguillar-se, S. 298.
 Esmunyar-se, S. 57.
 Espadats, P. 172.
 Espatarrar-se, S. 27.
 Espellinat, R. 132.
 Espellofit, P. 339.
 Esperonada, S. 17.
 Espervanys, R. 130.
 Espetec, S. 12.
 Espieta, S. 24.
 Espona, S. 70.
 Espotrassat, R. 120.
 Esprimatxat, S. 87.
 Esquifinyay, P. 380.
 Estabatxar, P. 119.
 Estatge, S. 76.
 Estavellar, S. 4.
 Estanellada, P. 22.
 Estirabot, S. 10.
 Estiragaçat, R. 101.
 Estivar (apilonar), S. 91.
 Estornut, S. 442.
 Etxura, R. 17.
 Extranjeria, S. 49.
- Facies (punt de vista),
 S. 120.
 Fadrinalla, P. 83.
 Faixaires, S. 41.
 Fal-lera, S. 24.
 Fallir, S. 224.
 Fanfarroneria, S. 10.
 Fanguetar, S. 73.
 Farcir, P. 169.
 Faristela (espavilat), P.
 250.
- Fatxenderia, S. 358.
 Femta, P. 237.
 Feniana (conspiració),
 S. 14.
 Festosament, S. 137.
 Feiner, S. 87.
 Fiambres, S. 132.
 Filagarça, S. 18.
 Filoja, S. 163.
 Flamenc (la lluna al fla-
 menc), S. 425.
 Floret (de minyons), S.
 Floreyos, P. 161. [161.
 Fogaina, S. 262.
 Foguera, S. 264.
 Folgat (ample), S. 89.
 Forratges, S. 109.
 Forrolla, S. 201.
 Fredorada, S. 317.
 Fumarel-la, S. 335.
 Fullam, R. 33.
 Fullaraca, P. 84.
 Fustam, P. 197.
- Gabials, S. 85.
 Galejar, S. 77.
 Galifarreu, S. 427.
 Galindó, P. 367.
 Galipandria, P. 21.
 Gallets, S. 192.
 Gallorsa, S. 60.
 Ganyils, R. 153.
 Ganyota, S. 54.
 Garballons, S. 187.
 Gardunya, P. 74.
 Garlaire, S. 52.
 Garola, P. 159.
 Gaserna (?), P. 370.
 Gasofia, S. 146.
 Gemat, S. 18.
 Gènit, P. 169.
 Geya, S. 356.
 Gonya, S. 143.
 Gospa, P. 122.
 Got, S. 132.
 Gotera, S. 277.
 Graderia, S. 18.
 Grenya, S. 144.
 Grips, S. 143.
 Gropada, S. 18.
 Guimbajar, S. 184.
 Guinyera, S. 354.
 Guitza (fer la), S. 312.
- Halo, halo, S. 8.
 Herbey, S. 109.
 Hermot, S. 29.
 Hisendat, S. 9.
 Horris (estalvis?), S. 25.
 Hostatge, S. 73.
 Hoste, S. 56.
- Impressionar, S. 13.

- Imprompte, S. 13.
 Incipient, S. 15.
 Infantar, S. 263.
 Infules, S. 246.
 Ingenit, S. 4.
 Inquina, P. 192.
 Inquirir, S. 13.
 Intentona, P. 281.
 Inventariar, S. 17.

 Janfosca, S. 312.
 Janfosqueria, S. 312.
 Jassa (de les ovelles), S.
 Jaïque, S. 89. [268.
 Jeremiada (plany).
 Jovença, P. 31.

 Leviton, S. 93.
 Lucrar, S. 60.

 Llambregar, S. 459.
 Llamec, S. 151.
 Llatzerar, P. 368.
 Llepià, P. 293.
 Llepiçós, P. 291.
 Llevar (treure), S. 60.
 Lligança, S. 219.
 Lloca (ocultador), S. 155.
 Llom, S. 8.
 Lloparàs, P. 32.
 Llosanes, S. 197.
 Lluçater, S. 30.
 Llucar, S. 400.
 Lluminaries, S. 264.
 Llunyars (llunyans), P.
 Llur, S. [345.
 128.

 Magristó, S. 22.
 Maldar, S. 63.
 Malganós, P. 146.
 Mancar, S. 240.
 Mandonguilla, S. 57.
 Mangauxa, S. 63.
 Manifassejar, S. 119.
 Manotada, S. 344.
 Marrincoles, P. 88.
 Melloret, S. 228.
 Menudencia, S. 58.
 Mesquinesa, S. 139.
 Mi (mi senyor), S. 21.
 Migrat, S. V.
 Milió, S. 93.
 Miranda, S. 63.
 Missiva, S. 241.
 Modosament, S. 86.
 Mbnita, S. 366.
 Montanyenc, S. 11.
 Mossa, P. 165.
 Mossada, S. 8.
 Mossicot, S. 200.
 Mota (de blat), S. 190.
 Munio, S. 13.

 Munyaca, S. 142.
 Murria, S. 222.
 Musca, S. 22.

 Neulit, S. 433.
 Nyanyo (nyangro), S.
 Nyonya, S. 335. [302.

 Orni, S. 365.
 Orris, S. 391.
 Ossamenta, S. 208.
 Oste ni moste, S. 428.
 Oxigen, S. 19.

 Pagesívol, S. 8.
 Palestra, S. 90.
 Palpentes (a les), P. 195.
 Pallongo, S. 66.
 Pana (calces de), S. 22.
 Panallons, S. 101.
 Para-esqueneta, S. 177.
 Parallamps, S. 84.
 Parcer, S. 421.
 Parceria, S. 83.
 Passadiç, P. 102.
 Passarella, P. 40.
 Pastorims, S. 90.
 Pairé (masia), S. 265.
 Pedrejar (fer malver), S.
 286.
 Pedruscalls, P. 90.
 Pelots, S. 22.
 Pelussera, S. 435.
 Pellingots, S. 53.
 Penca, S. 171.
 Penjarella, P. 328.
 Peres (partir peres), S.
 24.
 Pedra-forca (toponímia),
 S. 27.
 Permodol, S. 85.
 Pícaro, S. 238.
 Picossada, P. 191.
 Pidolaire, S. 120.
 Pic, pic, S. 64.
 Pinoses (serres de pins),
 Pinyoc, S. 132. [P. 18.
 Pítima, P. 155.
 Pitrada, S. 21.
 Planell, P. 51.
 Platxeríós, R. 32.
 Ploricó, S. 253.
 Poltrona (cadira), S.
 Pòndol, S. 9. [222.
 Potejar, R. 116.
 Puday, S. 23.
 Puigsacalm (toponímia).
 Pusterma, P. 291.
 Pustema, S. 342.
 Putiner, S. 37.

 Quelcom, S. VI.
 Quefers, S. 140.

 Quetifers, S. 94.
 Quintans (p. de quin-
 tar), S. 90.

 Ral (camí ral), S. 8.
 Rampinya, S. 406.
 Rauxa, S. 149.
 Reanuser, S. 421.
 Rebequeria, S. 11.
 Rebotre, S. 28.
 Recader, S. 7.
 Recapte, S. 187.
 Recar, S. 460.
 Recebre, S. 7.
 Recibidor, S. 69.
 Recociar, P. 20.
 Redalls, S. 110.
 Rediantre, S. 24.
 Regalims, S. 106.
 Regonèixer, S. 6.
 Regraciament, S. 426.
 Reguitnada, S. 100.
 Remassar (arrancar), S.
 286.
 Remassar (apilar), P. 42.
 Remonta, S. 87.
 Remugar, S. 4.
 Repellir, S. 66.
 Repisa, S. 129.
 Reptar, 232.
 Repuday!, S. 23.
 Requinçalla, S. 438.
 Reraçaga, S. 133.
 Rescalfolls, S. 22.
 Respostar, S. 426.
 Ressemblança, S. 14.
 Restellera, S. 147.
 Revent, S. 147.
 Revessa (mà), S. 190.
 Rexumar, P. 348.
 Riallada, P. 39. [29.
 Riany (toponímia), S.
 Ricatxo, P. 171.
 Ridells (poble), S. 18.
 Rinxos (de cabells), S.
 Riota, S. 257. [22.
 Rocalls, S. 205.
 Rodés (masia).
 Rodesa de cap, S. 161.
 Rompudes (les), S. 290.
 Rossegall, S. 171.
 Rossegues (a), S. 416.
 Rostada (rost), P. 309.
 Rostall, P. 43.
 Rumball, S. 468.
 Rutlla, S. 147.

 Sagal, S. 131.
 Salgueda (toponímia), S.
 Sancujema, S. 26. [29.
 Sanglot, S. 57.
 Santiament, S. 173.
 Sarrell, S. 65.

 Secalló, P. 116. [305.
 Segàs (a l'esgayada), P.
 Seguida (ser de la), S.
 Seqüela, S. 243. [326.
 Set-ciències, S. 246.
 Simolça, S. 55.
 Singlot, P. 216.
 Sobres (a més de), S. 50.
 Sofocos, S. 25.
 Soleyó, P. 30.
 Sopluiç, S. 74.
 Sotjar, S. 370.
 Sucar, S. 60.
 Sullevadis, P. 19.
 Susdit, S. 7.
 Susombra, P. 142.

 Tacanyeria, S. 65.
 Tala (fer tala), S. 431.
 Talayar-se de..., S. 231.
 Tampis, P. 216.
 Tantipotent, S. 356.
 Tapiols, S. 29.
 Tarambanada, S. 449.
 Tarannà, S. 247.
 Tan, tan, S. 304.
 Taul, P. 63.
 Teixayre (serra), S. 27.
 Tempesta, S. 28.
 Terrabastal, S. 116.
 Terralloners, S. 254.
 Terrassans, S. 171.
 Testimoniari, S. 202.
 Tilles (de titllar), S. 177.
 Tirria, S. 179.
 Titllar, S. 215.
 Tofa, S. 129.
 Tombejar, P. 100.
 Torratxa, S. 92.
 Toçuderia, S. 10.
 Totim (ln), S. 23.
 Totxo, S. 247.
 Trafiquejar, S. 204.
 Trapacer, S. 432.
 Trascor, P. 365.
 Traspas (el traspas de sa
 fesonomia), S. 235.
 Treballada, S. 171.
 Trapa, S. 205.
 Trinca (nou de), S. 347.
 Triomf, S. 33.
 Tristejar, S. 243.
 Tunda, P. 358.
 Turbamulta, S. 14.
 Turbonada, S. 68.
 Tuta, S. 439.

 Ubriac, S. 436.
 Umbràcul, S. 85.
 Urc, R. 174.
 Vagares (peix), S. 19.
 Vagatiu, R. V.
 Val (adéu), S. 7.

Vall-llorell (poble), S. 7.
 Vassiva, S. 291.
 Vedruna, S. 288.
 Veliaquí, S. 48.
 Voluntariós, R. 101.
 Velleros, R. 52.
 Ventpluig, S. 67.
 Verva (verba), R. 202.
 Vergassada, S. 157.
 Veritat (en bona), S. 433.
 Vertrigols, S. 161.
 Vestimenta, S. 37.
 Vianda (cara aixuta de),
 Viarany, S. 137. [S. 36].
 Vilatja, S. 73.
 Vinàs, S. 417.
 Violari, S. 55.
 Visatge, R. 64.
 Viu-viu (fer la), P. 117.
 Voleya (pasturar a la),
 S. 284.
 Xalar-se-la, S. 171.
 Xanés, S. 350.
 Xarbot, S. 67.
 Xarpar, P. 264.
 Xarrola, S. 26.
 Xavo, S. 23.
 Xemeneya, S. 79.
 Xemineya, S. 335.
 Xera (gresca), S. 186.
 Xerradiça, P. 365.
 Xipollejar, S. 349.
 Xirinola, P. 297.
 Xistós, S. 12.
 Xiuxiejar, S. 151.
 Xoyar, S. 188.
 Xuya, P. 118.

L'impressió més viva y primera que s té al llegir les noveles d'en Vayreda, sobre tot les dues últimes, es el divers y pintoresc ús dels mots, les varietats que ofereixen tant escayentes que broden les frases d'una manera indefinida. Fixem-nos en alguns dels mots que hem retret en el vocabulari:

Brotim, Pastorims, Regalims; Basamenta, Femta, Ossamenta, Vestimenta; Rosegall, Alzinall, Rostall, Pedruscall, Envolcall; Fadrinalla; Bretolalla; Planell; Pagésivol; Bosquerol, Clapissol; Matoll; Fumarel-la, Penjarella, Passarella (dim. de pas); Xarrola; Andandis, Vinàs; Hermot, Bossot, Casinyot; Montanyenc, Aguilenc; Caseriu; Secalló, Soleyó, Caparró, Magristó, Ploricó; Cofoy; Lligansa; Passadiç; Gabial; etcètera, que's podran observar en el vocabulari.

Ja digué'l poeta mallorquí Mossèn Costa y Llobera, en els Jocs Florals de Barcelona d'aquest any, que la multitud de formes augmentatives y diminutives era una característica del català, una riquesa de llenguatge que'ns equipara a l'italià. Si s'hagués d'expressar l'idea que inclouen aquestes terminacions en tota sa integritat, quantes vegades ens trobariem ab haver-hi d'empregar tres o quatre paraules!

En Vayreda pot dir-se que usa tots els subfixes de montanya, alguns ben particulars, que augmenten el cabal lingüístic de la nostra llengua. Segurament que d'altres s'en trobarien, com els acabats en *elis*, *mitjelis*, *acabelis*; en *endo*, fer el *creixendo*;

ussa, *gentussa*; *arro*, *prubarro* (de pobre), etcètera.

Com se veu, en les obres d'en Marian Vayreda se pot fer un estudi ben complet del llenguatge de montanya, y, per lo tant, d'una de les comarques més castiçament catalana de la nostra Catalunya.

Una altra característica del català es la particularitat de poder usar baix la forma de verb, qualsevol substantiu per medi de la terminació *ejar*. Veus-aquí com D. Marian n'ha usat a tot pler d'aquesta facultat en les seves noveles:

Pedrejar (fer malver alguna cosa), *copejar* (donar cops), *manifassejar*, *trafiquejar*, *tristejar* (anar trist), *fanguejar* (caminar per camins fangosos), *galejar* (fer gales), *badoquejar*, *tombejar* (fer sò de tomba), *barbotejar*, *guimbejar*... L'ús d'aquests verbs dóna moltes vegades tanta força a un període que ab elles a un li apar trobar-se o veure l'acció o cosa que representa: tanta es la seva força suggestiva! Y aixís ha de ser, perquè ja se sab que la part principal de l'oració es el verb, que es el qui denota l'acció quan les demás parts de l'oració s'accontenten ab senyalar la cosa o una qualitat de la cosa. Doncs, si afegint-se en el substantiu aquesta terminació's posa en moviment la cosa que significa, se compendrà ja *a priori* la riquesa d'expressió que això'ls dóna.

Amontegar, *amollegar*. Veus-aquí una forma de verbs completament desconeguda en literatura, usada molt en la comarca olotina y en general a montanya. *Amontegar* y *amollegar* tenen, al meu entendre, més força d'expressió, que no pas *apilonar* y *mollar*, o, més ben dit, *mollar-se*, que es en la forma que s'usa, *amollegar*, *amollegar-se*, quedar *amollegat*. No es del cas de deixar perdre aquestes formes, y ha fet bé en Vayreda d'arxivar-les pera sempre en ses noveles. Per lo demás, qui'ns diu que aquestes formes, que'ns semblen tant característiques de la comarca olotina, no siguin d'ús corrent en altres regions, com passa tot sovint en altres mots? A Calella y en dos o tres pobles dels voltants està en ús el verb *hajar* (abastar). A primera vista sembla que es propi no més que d'allà, y aixís ens ho haviem cregut, fins que en Salvador Genís ens féu saber que era un verb comú en tot el

Rosselló. Ell dóna la tal forma com a primitivament comuna del llenguatge y suposa que s'hi es conservada en aquests pobles d'antic. Me crec que hi es importada en temps ben recent; però, aixís y tot, demostra que les paraules que semblen més característiques moltes vegades no són exclusives d'una comarca, sinó bastant generals.

Un criteri que ha seguit el senyor Vayreda en totes ses obres es el d'usar en *i* característica els presents y pretèrits imperfects de subjuntiu (*fassi, portessis*). No es que sigui una forma característica d'aquesta comarca, però es una forma distinta de l'usada en altres regions, com Valencia y Mallorca, y rebutjada per escriptors com a no tradicional, y fins y tot castellana. Aquesta forma es veritat que s'es introduïda modernament y que en alguns punts encara no hi està ben fixada, coexistint les dues formes antiga y moderna; però lo que es a dir castellana, no ho es, quan precisament la *i* no es la lletra característica dels temps predits en castellà. De manera que, en comptes de semblar-nos més als castellans, ab aquesta forma'ns en apartem. Al costat d'aquesta forma hi trobem poques vegades formes com *decidesca* (*Punyalada*, pàg. 117), y *resolga* (id.)

Més amunt hem tractat lo dels plurals en *es*. Ara, referent als verbs, hem de dir que encara que la terminació en *en* obeheixi a la mateixa raó que'ls plurals en *es*, que adoptà en *Sanch Nova* y continuà en *La Punyalada*, ni en una ni en altra ha adoptada la forma *en*, sinó *an* (portan). Ell, en la nota de *Sanch Nova*, no senyalà la verdadera raó de l'ús en *es* dels plurals, sinó una raó d'experiencia, en el sò inter-mitg entre *a* y *e* dels plurals. Aquesta mateixa raó vigeix també pera les terceres persones plurals dels verbs, y, no obstant, no l'ha seguida. Es qüestió aquesta merament ortogràfica y, per lo tant, de poca importancia.

Lo que no es qüestió merament ortogràfica es l'ús de la forma en *ic*, *deguerich*, que es completament desconeguda en literatura, però servada dins moltes cançons populars y en el llenguatge vivent del poble montanyenc. Tal vegada, d'haver pogut corregir *La Punyalada*, aquesta forma (que l'usa sols una vegada) hauria sigut treta.

Això demostra la seva font d'estudi, el llenguatge popular, fins al punt d'escapar-se-li de la ploma formes tant desconegudes com aquesta en literatura, sense cap esforç, perquè s'ha de tenir en compte que no es que parli cap dels personatges, sinó ell. Y aixís donem per acabades aquestes notes, ont hem procurat la demostració del caràcter montanyenc de l'escriptor català en Marí Vayreda. Si haguessim disposat de més temps, d'altres particularitats hauriem pogut raonar, com l'ús del participi del verb *esser*, *set* (may n'havia set preguntada), el no haver usada la forma composta en el pretèrit perfect d'indicatiu, etc.

TORQUATO TASSO

Tragedia de GOETHE

TRADUHIDA PER EN JOSEPH LLEONART

ACTE TERCER

(Continuació)

ESCENA IV

ELEONORA Y ANTONIO

ELEONORA

Ens portes guerra enlloc de pau: no sembla sinó que vinguis d'algun lloc de brega, on la força regeix y el puny judica, no pas de Roma, on solemnia prudencia alça les mans per benehí, y contempla als seus peus tot un món de gent sumisa.

ANTONIO

Tinc de suportar'l reny, amiga hermosa, però l'indult no es molt lluny de la sentència. Es perillós quan un té de mostrar-se benigne y just per massa temps; espia l'esprit del mal, que ni un instant te deixa, y vol de tant en tant un sacrifici; però, per desgracia, avuy jo dec portar-li a costa dels amics.

ELEONORA

Ja fa tants dies

que treballes per gent desconeguda y que prens com a norma dels teus actes lo que ells fan, que ara't trobes altra volta entre'ls amics y com a extrany els tractes.

ANTONIO

Això es lo perillós, amiga meva!
 Ab els extranys s'hi es recullit, s'hi tracta
 ab mirament y el propi fi s'hi cerca
 valent-se del favor que'ns concedeixen;
 prò entre amics es distint: un s'hi abandona,
 confia en son amor, hi té franquesa;
 l'indomable passió fa la seva obra,
 y es per xò que ferim primer que als altres
 an aquells que estimem ab més tendresa.

ELEONORA

Te retrobo, amic meu, ab alegria
 en aqueixes paraules moderades.

ANTONIO

Me sab greu de que avuy — y no ho amago —
 m'hagi exaltat aixís. sens fre ni mida.
 Prò, diga-m, si quan ja la nit comença,
 del fadigós jornal retorna un home
 per reposà sota'l volgut fullatge
 y poder l'endemà fer mellor feina,
 y's troba que li ha pres el lloc un altre
 que en cap treball ha fadigat sos membres,
 creus que no ha de sentir alguna cosa
 d'humà, que dintre'l pit se li rebela?

ELEONORA

Si es ben humà, se complaurà en pàrtir-se
 el sostre ombrós ab l'home que li endolça
 el repòs y li fa més lleu la tasca
 ab sa conversa o ab cançons plaentes:
 la copa de verdor té prou amplada
 y a ningú li es precis pendre'l lloc d'altre.

ANTONIO

No'ns volgüem enganyar, Eleonora,
 ab seguides paràboles. Hi ha coses
 en aquest món que no envegem als altres
 y ab ells les compartim de bona gana;
 més hi ha un tresor que sols podem cedir-lo
 a aquell que n'es més digne que nosaltres,
 y un altre que jamay compartirem
 de bon grat ni ab aqueix que n'es més digne.
 Y si'm demanes els tresors quins siguen,
 són el lloré y la protecció de dama.

ELEONORA

La corona cenyida al cap del jove
 ha ofès pot-sé a l'home de més mèrit?
 Tu mateix no sabries com trobar-li
 més humil recompensa, si medites
 els afans que ha passat y el seu poema.
 Perquè un mèrit que no es d'aqueixa terra,
 sinó que va pels alts y té encantada
 la nostra ànima ab pures harmonies
 y lleus visions, també deu premiar-se
 ab una imatge o un sagrat emblema;
 y aixís com ell tot just toca a la terra,

aixís l'altíssim premi li corona
 tot just el front. La branca que no fruita
 es el do que li fa l'infructuosa
 afició de l'home que l'admira,
 per desfer-se aviat del pes d'un deute.
 A l'imatge del màrtir no li enveges
 els raigs d'or rodejant la testa calva:
 n'estic certa; doncs eix lloré es emblema
 de sofriment més que no pas de joia
 al front de qui ara'l veus.

ANTONIO

Vol ensenyar-me

pot-sé la teva boca graciosa
 a menyspreuar la vanitat humana?

ELEONORA

De ben coneixes'l preu de cada cosa
 no te'n tinc d'ensenyà. Prò necessita
 també'l savi que a temps algú li mostri
 sos propis béns a la claror del dia.
 Tu, com a noble que ets, no crec que intenis
 exigir res d'un nebulós espectre
 d'honor y gracia. Els serveis que't lliguen
 ab ton Príncep y amics són vius, y el premi
 també ha de ser real, també ha de viure.
 Els teus llorers són la reyal confiança,
 que es càrrega estimada a tes espatlles,
 y el sé estimat arreu la teva fama.

ANTONIO

Del favor de les dames no me'n parles:
 no'l voldras pas pintà com cosa vana?

ELEONORA

Segons com; puix que tu no'l necessites,
 més aviat es ell qui't troba en falta,
 y ab Tasso passa això d'altra manera.
 Diga-m, sinó, si alguna de nosaltres,
 com mellò sabés fer-ho, es proposava
 cuidar de tu, te creus que'n sortiria?
 Ets l'imatge de l'orde y la fermesa;
 cuides de tu y dels altres tot alhora;
 allò que't donarien posseïeixes,
 y ell en la nostra tasca'ns té enfeïnades.
 Li manquen mil y una petiteses
 que una dama's complau en procurar-les:
 teles de lli suaues y primoroses,
 o bé un traje de seda ab brodadures
 discretament posades li agraden.
 Està content quan pot vestí ab riquesa;
 la roba que al servent dóna a conèixer,
 en son cos no podria soportar-la:
 fi, distingit y bo tot vol tenir-ho,
 prò li manca destresa per lograr-ho,
 y, quan ho posseïeix, per conservar-ho;
 orde y moneda li fan sempre falla;
 aquí's deixa un objecte y allà un altre,
 y al retorn d'un viatge ja li falta

una tercera part del seu bagatge,
y un altre dia algun criat el roba.
Perxò Antonio, tot l'any, té de cuidar-sen.

ANTONIO

Y aquest cuidar-sen sempre fa que siga
encara més volgut. Oh felix jove
que tenen per virtuts els teus defectes,
que't concedeixen, tot y sent un home,
d'imità 'ls fets d'un noy, que ostentà 't deixen
tes febleses gentils com una gloria!
Encara que parlés ab més duresa
deuries perdonar-me, hermosa amiga.
Tu no ho dius tot: amagues sa osadia,
no dius que es més prudent de lo que's creuen.
Ell s'envaneix a un temps de dues flames;
lliga y deslliga 'ls nusos com qui juga,
y tals cors ab tals jocs sab conquistar-se!
Es just això?

ELEONORA

Es una prova clara
de que es sols amiatat lo que 'ns anima.
Y encara que ab amor li retornessim,
l'amor que ell ens tingués, la recompensa
pel seu gran cor no fóra la deguda,
per aquest cor que a sí mateix s'oblida
vivint pels seus amics en plaent ensomni.

ANTONIO

Mal-aveseu-lo més y més, forgeu's-e
que es amor l'egoisme, feu ofensa
als amics que s'immolen per vosaltres
ab ànima fidel, y concediu-li
voluntari tribut a aquest soberbi,
tirant aixís per terra l'hermós cercle
d'amistosa confiança que formavem.

ELEONORA

No som apassionats, tant com te penses,
amonestem a Tasso quan es hora,
y procurem formar-lo perquè pugui
gaudir-se en ell mateix y donà als altres
més goig que fins avuy. No se'ns amaga
lo que es digne de reny en els seus actes.

ANTONIO

Prò l'alabeu de molt que fóra digne
de correcció. Fa dies que'l coneixo;
es fàcil de conèixe'l; sa soberbia
no admet els fingiments. Dintre ell s'abisma,
com si en son pit fos tot el món; hi regna
com únic sobirà y lo que'l rodeja
se li torna en no-res: en res ho estima,
ho allunya, ho deixa caure y s'aconhorta
ab ell tot sol. De sobte, com guspira
amagada que esclata en un incendi
dintre la mina, d'ira, goig o pena,
o d'un frèvol volé arderós s'exalta:

tot ho vol abraçà, vol possehir-ho,
té de ser fet allò que ell fantasia,
lo que'l temps va portant ell vol que's formi
en un instant, que en un instant se venci
lo que logren esforç y anys de constància.
Ell mateix se demana lo impossible
per teni 'l dret de demanar-ho als altres.
Els extrems de les coses més remotes
el seu esprit vol aplegats lligar-los,
y això, entre milers d'homes, un ho alcança,
y aquest home no es ell: al fi retorna
a tancar-se tot sol, sense esmenar-se.

ELEONORA

Ell se fa mal, però no'n fa cap als altres.

ANTONIO

Bé massa que 'ls fereix! Voldras negar-me
que, en els moments que la passió'l domina,
s'atreveix a afrentà an el propi Príncep,
a la Princesa, al que aprop seu se troba?
Es cert que es un moment, però'l moment torna:
el seu cor no té fre, ni'n té sa llengua.

ELEONORA

Jo deuria pensar que l'allunyar-se
d'aquí per un breu temps tal volta fóra
bo, no dic ja per ell, sinó pels d'altres.

ANTONIO

Tant pot ser-ho com no. Més no es aquesta
l'hora de meditar-ho; aqueixa culpa
no vull que pesi sobre mes espatlles:
semblaria que miro d'allunyar-lo,
y no es així. Per lo que a mi pertoca,
pot quedar-se a la cort sense temença,
y viurem avinguts així que ell vulga,
si segueix el consell que jo li dongui.

ELEONORA

Ara esperes sometre un cor que't creyes
perdut fa poca estona!

ANTONIO

En tota cosa,
melló que'l desesper, es l'esperança;
car, qui pot tirar plans d'una incertesa?
Ell es volgut del Príncep: que no's mogui,
y, si nostres lliçons de res li valen,
no es pas lo únic que'ns prova la paciència.

ELEONORA

Tant desapassionat no m'ho semblaves,
amic: en temps ben breu has fet el cambi.

ANTONIO

Els anys deuen tenir un privilegi
que, encara que del erro no'ns deslliuren,
ens fan tornà endarrera desseguida!
Al principi volies ab gran ansia

que fes les paus ab ton amic: doncs ara jo soc el qui t'ho prego: lo que puguis fes perquè Tasso torni a ser com era, y lo que'l volta igual. Aixís que'm digues que està calmat, o tant bell punt com creguis que'l mal no ha d'augmentar-se ab ma presencia, hi correré. Però fes sense torbar-te lo que deguis, que Alfonso avuy s'entorna y l'acompanyo jo. Fins a creure-us!

ESCENA V

ELEONORA, SOLA

El teu paré y el meu avuy no lliguen: ta ventatja y la meua no segueixen igual camí. El temps comptat que'm queda té de servir-me per fer meu a Tasso!

(Seguirà)

CERVANTES Y CATALUNYA

(Continuació)

VII

EN CERVANTES Y EN ROCA GUINARDA

Lo primer ab que'ns trobem a l'entrar D. Quixot y Sancho a Catalunya es ab la partida d'en Roca Guinarda. Lo que li passa ab aquest es una de les coses que ab més persistència s'han estudiat. Aquest capítol LX ha donat lloc a discussions inacabables entre'ls que a Catalunya s'han dedicat an aquesta mena d'estudis.

Pera lograr, en lo que possible sigui, posar les coses en son lloc degut, començaré examinant detingudament aquest capítol desde allí ont ens trobem ab els bandolers. L'introducció no pot esser més pintoresca:

«Levantóse Sancho y desvióse de aquel lugar un buen espacio, y, yendo á arrimarse á otro árbol, sintió que le tocaban en la cabeza, y, alzando las manos, topó con dos pies de persona con zapatos y calzas; tembló de miedo; acudió á otro árbol y sucedióle lo mismo; dió voces llamando á don Quijote que le favoreciese. Hizolo así don Quijote y preguntándole qué le había sucedido y de qué tenía miedo. Le respondió Sancho que todos aquellos árboles estaban llenos de pies y de piernas humanas. Tus-

tólos D. Quijote y cayó luego en la cuenta de lo que podía ser; y díjole á Sancho:

«—No tienes de qué tener miedo, porque estos pies y piernas que tientas y no ves, sin duda son de algunos foragidos y bandoleros que en estos árboles están ahorcados, que por aquí los suele ahorcar la justicia, cuando los coge, de veinte en veinte, y de treinta en treinta; por donde me doy á entender que debo de estar cerca de Barcelona. Y así era la verdad como él lo había imaginado.»

Era veritat, en efecte: en 1605, la ciutat de Vich havia format ja una *Unió* pera perseguir als bandolers, y en especial a Roca Guinarda, qui encara no era'l quefe dels Nyerros¹, y en 19 de Novembre del mateix any «micer Llorens Jover vingué de part del senyor Virrey als Concellers y els donà avís de com uns ladres qui pocs dies ha robaven a les costes de Garraf, eren vers lo Vallès, y que sa Excia. demanava que la ciutat fos contenta escriure a les baronies de Montcada y de Montbuy fermassen l'unió, advertint que la ciutat de Vich y sa comarca ja la havien fermada...»²

Feta l'Unió, sortien els que hi pertanyien, y als lladres que podien agafar els penjaven desseguida. Aixís es que'l fet que cita en Cervantes està calcat de la realitat.

Ve'l dia y se troben voltats de quaranta bandolers vius que'ls manen estar quiets fins que'l seu capità vingui; y, mentres tant, els prenen tot lo que'ls troben, de tal manera «que aquella buena gente le escardara y le mirara (á Sancho) hasta lo que entre el cuero y la carne tuviera escondido, sino llegase en aquella sazón el capitán, el cual mostró ser de edad de hasta treinta y cuatro años, robusto, más que de mediana proporción, de mirar grave y color moreno. Venia en un poderoso caballo, vestido de acerada cota y con cuatro pistoletas (que en aquella tierra llaman pedreñales) á los dos lados. Vió que sus escuderos (que así llaman á los que andan en aquel ejercicio) iban á despojar á Sancho Panza; mandóles que no lo hiciesen y fué luego obedecido».

Vet-aquí'l retrat del famós Perot Roca Guinarda que'ns fa en Cervantes. Es que'l

1) Ho començà a esser en 1607.

2) *Dietari de l'Antich Concell Barceloni*.

va veure en Cervantes el cèlebre quefe dels Nyerros?¹ Tenia uns trenta-quatre anys, en Roca Guinarda'ns diu. En 1614, que es quan en Cervantes escrivia, en tenia trenta-dos. Vegi-s, sinó, la següent partida de baptisme, que's troba en els llibres baptismals corresponents en l'any 1582, a l'arxiu parroquial d'Oristà:

«A 19 de dit mes fonch batejat pere, fill de joan rocha guinarda, y de caterina, muller sua. Foren padrins lo Rvt. sor. mo.

1) Les famoses lluites dels Nyerros y Cadells han sigut objecte d'estudis diversos. D. Joan Givanel, en son follet *Comentarios al folleto «Lo Cervantisme a Barcelona»*, resumeix breument la seva historia, servint-se dels treballs anteriors pera fer una recopilació que pot veure's aquí traduïda. Al propi temps servirà pera que'l llegidor s'expliqui les referencies que a dites lluites se fan en el *Quixot*.

A les darreries del segle IX, el comte Jofre el Pilós restaura la seu episcopal de Vich, fent donació al bisbe Godmar y a l'iglesia de Sant Pere, ademés del senyoriu alodial y els delmes de les parroquies de Sant Feliu, Sant Vicents y Sant Pere, d'una part poc menys que regia del senyoriu jurisdiccional, que al donador corresponia per dret de conquesta, segons pot veure's en la butlla de Benet VII. Més tard el comte Ramon Berenguer IV recompensa'ls treballs de son servidor Guillem Ramon de Montcada, donant-li un feude, essent el castell de Torelló (1136) un dels indicats. Així veyem que la casa de Montcada queda investit del senyoriu jurisdiccional sobre la vall Torellones, representant al bisbe de Vich y al comte sobirà; però si bé la casa de Montcada compli'ls seus comp. omisos fins a primers del segle XIII, desseguida s'aixeca contra'l feude de la seu vigatana, y, no contenta ab això, arrebatà'ls drets que corresponien al llavors bisbe Guillem de Tavertet y a l'iglesia de Sant Pere. El prelat amonesta y excomunica al Montcada, y D. Ramon de Rocaberti, arquebisbe de Tarragona, en decret de 20 de Setembre de 1209, demana que en Guillem de Montcada se subjecti al bisbe, restituint-li lo robat y reparant els danys causats, cosa que no fou complerta. Hauria passat la cosa endavant a no intervindre'l rey D. Pere el Catòlic, qui escrigué al papa Innocenci III. La pau y concordia entre'l bisbe y els Montcadas durà poc. No havien passat quinze anys que la viuda de D. Guillem, Dóna Garcendis, renovava la qüestió, cedint al poc temps davant les penes canòniques.

Pocs anys després (1256) el vescomte de Bearn, Gastó de Montcada, fou reconvingut pel mateix assumpte pel bisbe Dalmau de Mur, tenint d'intervenir en la discòrdia'l vicari de Crist, que era Alexandre IV. Quaranta anys de pau precediren a la revolta de Dóna Guilleuma de Montcada contra l'iglesia, y, com els seus antecessors en 1209, se negà a reconèixer el feude del bisbe de Vich Ramon d'Anglesola, intentant apoderar-se de tots els béns que pertanyien al bisbe y a l'iglesia de Sant Pere. Com a quefe de la revolta apareix D. Bernat de Cadell, baró d'Aransà, tenint per contrincant a D. Filibert Nyer (Neros, segons Parolsols), parent del prelat; s'alçà bandera a favor d'uns y altres; seguien al bisbe'ls senyors de Malla y de Basora, Sant Feliu y Sant Pere, y del Castell d'Orís, y després la baronia de Serrallonga; al costat dels Montcadas s'hi posaren els de Sabassona, vassalls de Centelles, y no citarem als de Manlleu, perquè ja era sabut que tots eren cadells. La lluita començada pels senyors de Cadell y Nyer durà fins la segona dècada del segle XIV (1313), tornant a aparèixer a l'acabar el segle (1398), y així, més o menys viva, ven-

arxer, rector de Sant Feliu Leserra, y padrina beneta bach, de dita parroquia.»¹

Per l'edat, doncs, sembla que en Cervantes no s'equivocà: dos anys més es molt fàcil atribuir-los a una persona, sobre tot quan porta la vida d'en Roca Guinarda.

Però, passa lo mateix ab son retrat? Ens diu que era «robusto, más que de mediana proporción, de mirar grave y de color moreno».

En Roca Guinarda no era així, y ens ho demostra Mossèn Corbella en *La Veu del Montserrat* al citar-nos un procés incoat a 20 de Maig de 1609, ab motiu d'un robo a la casa de Malla, en que declaren tots els testimonis que en Roca Guinarda «era un home d'uns 28 o 30 anys poch més o menys, alt y prim, escardalench de cara, barba rossa, y com a senyes particulars diu que tenia avall de la barba'l senyal d'una ferida curada, y que duya arracades. Cobria son cap un barret de bona talla, ab plomes de diversos colors; portava gipó y ropilla de telilla de plata, mitges vermelles, sabata baixa, y una xarpa de tres pedrenyals».

Com s'ha pogut veure, no s'avenen pas els dos retrats, lo que vol dir que en Cervantes no vegé an en Roca Guinarda, perquè, si aixís fos, hauria confós lo *más que mediana proporción*, com diu, ab lo *alt y prim*, com sembla que era? Hauria dit que era *de color moreno*, tenint la barba rossa, si l'hagués vist? No: en Cervantes no'l va veure.

Y, no obstant, descriu les costums de la

cent avuy, els vençuts d'ahir, duraren les rivalitats fins a començos del segle XV. Als pocs anys hi tornaren, y, si no hagués sigut la derrota dels de Nyer, prop d'Ogassa (1551), la lluita hauria durat. Pau fictícia, perquè si bé'ns falten datos pera averiguar detalladament les rivalitats de nyerros y cadells (partidaris respectivament del bisbe y de la casa de Montcada) fins a l'acabar el segle XVI, no estarien massa tranquils quan l'il·lustrat J. M. Martí y Terrades troba en un dietari de dita època «que'l senyor de Nyer, Thomàs de Banyuls, ab més de seixanta bandolers, entrà en el castell de Puigcerdà y se n'emportà'ls quatre presos... que havia pres mossèn Miquel Tort, veguer de Cerdanya» (1580). Les discòrdies entre'ls dos partits estan a les acabelles: en 1607 apareix com a capdill dels Nyerros Perot Roca Guinarda; essent capità dels Cadells, Trucafort; en alguns llocs com a Sant Joan de les Abadesses y a Ripoll (1611) se troben els dos partits front a front; els de Montcada resten vençuts, els clericals victoriosos, y el poder dels descendents de D. Filibert Nyer, evidentment demostrat.

1) Mossèn Ramon Corbella: *Nous datos sobre'l cèlebre bandoler Perot Roca Guinarda en La Veu del Montserrat*, Maig de 1901, pàg. 181.

seva gent tant ben descrites que convencen de que les ha vist. Jo, al llegir una de les primeres vegades l'immortal novela, vaig apuntar: «Se descriu la vida dels de Roca Guinarda en línies generals però perfectes (aquí y al començament del capítol LXI). Me sembla que està escrit baix l'impressió d'un record ja llunyà, però ben clar encara, com el del que ho ha observat bé». Y, ara, veient aquesta observació que se m'ocorregué y l'impossibilitat de que vegés an en Roca Guinarda, me pregunto: com coneixia, doncs, la vida dels bandolers? La resposta la trobarem desseguida, recordant lo que ens diu en *La Galatea*:

«Viniendo Timbrio caminando por el reino de Cataluña, á la salida de Perpiñan, dieron con él una cantidad de bandoleros que tenían por señor y cabeza á un valeroso caballero catalán...»

Ja ho hem trobat: en Cervantes, que desembarcà a Palamós, segons sembla, l'any 1569, aniria a Italia per terra, y es més que probable que sigués llavors quan vegés als lladres y pogué observar la seva vida.

Passem endavant. Ve l'episodi de Claudia, Geròmina y Vicens Torrellas, que, segons totes les probabilitats, es invenció d'en Cervantes, y al honrar en Roca a la seva companyia, troba a D. Quixot fent un sermó als escuders, incitant-los a deixar aquella vida; «pero como los más eran gascones, gente rústica y desbaratada, no les entraba bien la plática».

Los más eran gascones, diu; y, en efecte, molts dels lladres que a Catalunya hi havia eren francesos o gascons: al menys ne penjaren bastants que n'eren. Uns quants exemples ho demostraran.

Vegi-s com a l'any 1606, en els mesos d'Abril, Juny y Juliol, entre'ls varis que penjaren, hi ha'ls següents:

«Abril. Dissabte 8. — En aquest dia fou peniat Joan... alias Scalas, francès, per ladre de pas.

«Juny. Dimecres 28. — En aquest dia fou peniat per ladre Joan de Siu, francès.

«Juliol. Dimecres 5. — En aquest dia fou peniat Arnau Giralt, alias Pere de la Borruga, francès, per latrocinio».

El 1.er de Maig del 1608, en el mateix dietari en que hi ha'ls anteriors, se troba la

mort d'un de qui's diu que era dels de Roca Guinarda, encara que no se cita la patria: «Dit dia fou peniat per ladre de pas Pere Roca, de la quadrilla de Roca Guinart»¹.

Després ens presenta en Cervantes l'escena de la repartició del botí recullit entre'ls lladres, que fa exclamar an en Carreras y Candi²:

«No sembla sinó que en Cervantes hagués estat un testimoni ocular an aquestes escenes de bandolers. Qui sab!»

Qui sab! pregunto jo també; però, quan? No era pas sols en Roca qui seguia aquest sistema: era una costum general. En Serrallonga també ho feya, segons consta en el seu procés.

Ab motiu de l'assalt que donen a l'expedició dels pelegrins, la regenta y els dos capitans, diu el mateix Perot que:

«... no hay modo de vivir más inquieto ni más sobresaltado que el nuestro. A mí me han puesto en él no sé qué deseos de venganza, que tienen fuerza de turbar los más sosegados corazones. Yo, de mi natural, soy pacífico y buen intencionado; pero, como tengo dicho, el querer vengarme de un agravio que se me hizo, así da con todas mis buenas inclinaciones en tierra, que persevero en este estado á despecho y á pesar de lo que entiendo; y como un abismo llama á otro, y un pecado á otro pecado, hanse eslabonado las venganzas de manera que no sólo las mías, pero las ajenas tomo á mi cargo».

Aquí hi ha dues coses: el natural *bien intencionado* y *compasivo* d'en Roca, y les causes de que ell estés fent de lladre. Examinem-ho. Ell era compassiu y ben intencionat. El senyor Parassols ens diu³ que realment era *bueno, hidalgo* y *compasivo*, y de que'n tenia fama quan viuria ho demostra lo que diu el duc d'Estrada en els seus *Comentarios del desengañado de sí mismo* (que són unes memories de lo que li ocorregué), parlant d'en Roca Guinarda per l'any 1011 o 12: «El capitán Roque Guinart, *valeroso y galante mozo...*»

1) Dietari del Antich Concell Barceloni.

2) Carreras y Candi: *Lo Cervantisme a Barcelona*, pág. 14.

3) En son treball *Nyerros y Cadells en les Memorias de la Real Academia de Bonas Lletres de Barcelona*, vol. III, pág. 566.

El mateix Cervantes, en *La Cueva de Salamanca*, ens ho ha dit: «*Es muy cortés y comedido, y además limosnero*».

Però veus-aquí que en Cervantes, en *La Galatea*, ja'ns ho diu del capità dels lladres que assaltaren a Timbrio, que «como, en fin, era caballero, no quiso que delante de sus ojos agravio alguno á Timbrio se hiciese... le hizo mil cortesies ofrecimientos, rogándole que por aquella noche se quedase con él en un lugar allí cerca; que otro día por la mañana le daría una señal de seguro para que, sin temor alguno, pudiese seguir su camino hasta salir de aquella provincia».

Aquest capità fa, doncs, lo mateix que ab Don Quixot y ab els de l'assalt fa en Roca Guinarda. No seria massa casual que això fos realment?

Anant a l'altre punt, diu en Roca Guinarda que «*no sé qué deseos de venganza, el querer vengarme de un agravio que se me hizo*» l'han posat en aquell ofici. Llegiu ara lo que diu en Parassols¹:

«Pere Roca Guinarda, natural d'Oristà, diòcesis de Vich, era fill segon d'una acomodada familia, no noble, com un escriptor modern el fa. El seu amor massa ardent a la viuda del seu germà gran, de qui tenia ella un fill, fou causa de que'l seu pare'l tragués de casa; y llavors el Pere, per altra part bo y ben educat, de despit s'uní a una partida de bandolers, dels quals fou nomenat capità per ses qualitats.»

Fins aquí l'agravi's veu ben bé; però ocorre preguntar: es possible que prenguéssin venjança contra'l seu pare y la que estimava?

Al menys sembla inverossímil, essent ell bo y ben educat. Per altra part ens trobem sempre ab lo mateix: en *La Galatea* també en Cervantes ens explica les causes de que aquell cavaller estés embolicat ab els lladres.

«...los cuales tenían por señor y cabeza á un valeroso caballero catalán, que por ciertas enemistades andaba en la compañía, como es ya antiguo uso de aquel reino, cuando los enemistados son personas de cuenta, salirse á ella y hacerse todo el mal que pueden, no solamente en las vidas, pero

en las haciendas, cosa ajena de toda cristiandad y digna de toda lástima».

Està vist que en Cervantes no vol que continuem creient que va veure an en Roca Guinarda.

Arriba'l dia en que se separen Don Quixot y el bandoler y ens troba ab el convenciment de que si Don Quixot va estar ab el famós Roca Guinarda, el seu pare Cervantes no'l va veure. Però, vol dir això que no estés a Catalunya en aquella època? No. Ens demostren lo contrari. Però anem seguint, que ja ho trobarem.

PAU A. JUNCOSA

(Acabarà)

NOVES

Verament notable resultà la sessió inaugural del tercer any de les Escoles del Districte Segon y segon de l'Escola Graduada, que tingué efecte diumenge prop-passat en el teatre d'aquell Ateneu davant d'una gentada que curullava'l local.

Oberta la sessió pel President senyor Monegal, fou llegida pel secretari senyor Albiñana la Memoria de costum, fi del relat de les tasques de la Junta Directiva, evidenciant-se l'estat florent de dita institució instructiva.

El mestre de les classes d'Arts y Oficis (teoria y pràctica), senyor Canal, donà compte en breus paraules dels donatius fets per distingits fabricants pera'l foment de dita ensenyança pràctica y desitjà que tinguessin imitadors, féu consideracions ben adequades a la finalitat dels estudis que ell dóna.

Després d'haver recitat correctament boniques poesies els alumnes Fregonas, Clapés y Gonzalez, se posà en escena'l quadro dramàtic *Aucells fora del niu*, que sigué tant ben interpretat pels escolars Sendra, Masas, Vidal, Jordi y Bosch, com ho fou el diàlec còmic *Un lleminer castigat*, pels noys Casas y Batllori. Tots ells, igualment que'l director d'escena senyor Virgili, obtingueren forts aplaudiments.

Els exercicis gimnàstics per la secció de pàrvuls foren molt celebrats, valguent als nens y a son intel·ligent professor senyor Arias una ovació franca.

Baix l'experta direcció del mestre Piqué, l'Orfeó de les Escoles cantà ab afinació escullida composicions.

Coronà tant agradosa y simpàtica festa un sincer parlament del senyor Monegal posant de

1) Obra y lloc citats, pág. 571.

relleu els esforços de la Junta de les Escoles pera el progrés de les mateixes y els vius desitjos de posar-les al nivell de lo que exigeix l'obra de cultura tant necessaria als noys d'avuy, homes demà, pera fer-los catalans del tot dignes. «Tant que sembla que hem fet — digué'l senyor Monegal — y encara no hem començat.» Excità'ls pares dels alumnes que recordessin el treball dels mestres fent anar ab puntualitat a les classes a sos fills. Acabà remerciant per sa presència a tots els convidats a l'acte, del que'n guardarem grat record els que varem trobar-nos-hi.

El dilluns dia 15 del corrent mes d'Octubre va morir a Vallcarca'l pare del nostre amic y volgut company de redacció en Sebastià Xanxo y Esteve.

Les proves d'amistat que la familia del nostre amic rebé per aqueixa dolorosa perdua foren moltes, y, en l'impossibilitat de contestar-les per-

sonalment, ens prega fem constar el seu agrahiment.

La redacció d'ART JOVE s'associa al dol del volgut company y demés familia.

AVÍS D'ADMINISTRACIÓ

Preguem als nostres subscriptors de fóra Barcelona que no ho hagin fet, enviïn l'import de la subscripció al tercer trimestre prop-passat en segells de correus de 5 o 10 cèntims.

Tip. «L'Avenç», Ronda de l'Universitat, 20, Barcelona

Biblioteca Popular de "L'Avenç"

DIETARI D'UN PELEGRÍ A TERRA SANTA, per Jacinto Verdaguer

LA SALUT DELS NENS

S'OBTÉ USANT ELS

Granulinos Serra

A BASE DE LACTE-FOSFAT DE CALÇ QUÍMICAMENT PUR

Els **Granulinos Serra**, per la seva elaboració, constitueixen un dels millors reconstituyents de l'infantesa, y, per sa confecció y forma de confits, que'ls dona l'aspecte d'una llepolia, els nens mateixos els demanen ab veritable afany.

DESPATX:

PELAYO, 9. = BARCELONA

ANEMIA,

clorosis, esllanguiment, pobresa de sang, desarreglos periòdics, palpitations nervioses, desvaneixements, debilitat per l'excés de treball mental, agotament per perdues humorals, se curen aviat ab la

Hemoglobina Líquida Dr. Grau

Demani-s en les farmacies. ~ Depòsit: Grau y Bufill, Campo Sagrado, 24

FIGUERAS

TAPIOQUES Y PURÉS

SUPERIORS

A TOTS ELS EXTRANGERS

PLAQUES ANGLESES CADETT

Nova emulsió ROYAL STANDARD

Les millors y més sollicitades plaques del món per ses condicions de
Rapidesa * Transparencia * Vigor * Finura de gra
Homogenitat * Resistencia al vel * Inalterabilitat

REPRESENTACIÓ EXCLUSIVA PERA ESPANYA

FERNANDEZ Y CARBONELL

Cosmos Fotográfico * Rambla Canaletes, 1
Barcelona